

**repropi*, amb sonorització de -p- entre vocals, intervingué una doble dissimilació que canvià la -r- en -l-, i eliminà la labial feble b; en el *TdF* l'explica com «revêche, rebours, rebelle, rétif, lent: dans le haut Languedoc et la Gascogne». Cita, en efecte, «Dins aqueles coumbats, / nou, nou, soui pas *relòpi*» d'A. Bru, felibre fill de Castres (Tarn), humil seguidor d'Ausiàs Marc, i ja era antic car G. d'Astròs, gascò del NE, escriví en el S. XVII: «Ome, reprocho a ta counscienco / ta *relòpio* òupignastretat» i «Si toun interès pròpi / nou pico pount toun sen *relòpi* / ---».

El mateix *TdF* hi ajunta, com a variant, un *retrópi* (a Castres és *raròpi*), en el qual tenim encara la segona i etimològica r conservada, si bé amb una -t- deguda a la contaminació, ben natural, de *reire* 'enrere' *RETRO*. Doncs ja tenim un testimoni d'aquesta variant, en un text medieval: «bestia espaventosa o *reioptia*», que Rayn. (v, 80a) ja entengué bé com «bête, peureuse ou rétive». Altirament una forma ben igual a la catalana no ha estat enterament estranya a les terres d'Oc, si bé l'*ALGc* només troba *repropi* «farouche (vache etc.)» en un punt bearnès (al Sud del Vic-Bilh, iv, 1155).²

Des del francès, idioma internacional de la cavalleria, a l'Edat Mitjana, *reprocher* es va estendre com a manlleu, poc o molt, per les llengües d'Europa; en algunes s'ha convertit en mot essencial de la llengua: angl *reproach*, cast. *reproche*, -*char* [S xv]; en d'altres restà només com a terme cavalleresc, cas de la nostra, on ja registra *reprotxa*, Aversó (546.11); i el posa sovint JoMartorell a la boca dels seus paladins: «molta és la glòria als cavallers com se troben vencedors, sens ésser *reproxats*» (Ag I, 140, escrit *reprotzar* en I, 30) I el nom *reprotxe*, que per cert encara hi conserva el paper d'adjectiu, qui sap si sobrevivint-hi un ús del francès arcaic, més aviat que per un retop del nostre autòcton *repropi*: «lo prelat fa ls posar la mà sobre l'altar e diu-los les següents paraules: —Vós cavaller, qui haveu rebut lo orde de cavalleria e sou tengut en opinió de no ésser *reproche*, entre los bons cavallers, yo só tramés aci per embaxador de tota la fraternitat de --- sanct Jordi, que per aquell jurament que fet haveu ---» (de nou en l'obra de Galba: «has ofès aquest tan singular rey, e per ço series *reproxe*», Ag. I, 261; III, 355) També, però, com a substantiu (*DAG.*, *AlcM*).

No és, doncs, del tot condemnable usar aquests mots en la llengua moderna (puix que ja apareixen en clàssics), i és erroni creure que ens vinguin del cast., on no apareixen abans que entre nosaltres ni hi foren menys gallicats; però el català —més democràtic i més fidel a la hispanitat que la llengua de Castella, més afrancesada, que voldria devorar-lo— va mantenir vigorós el mot nacional *retreure*, *retret*: i per tant fóra erroni d'imitar els defensors del «Imperi» (aquell imperi vertical, de cap per avall).

L'explicació etimològica d'aquesta família havia quedat encallada entre els romanistes, fins que vaig establir-la, primer, en el *DCEC* Reprenem, doncs, el que deia en aquell article sobre *REPROCHE*. Diez (*Wb*,

668), observant que un **REPROBIUM*, derivat de *OPPROBRIUM*, hauria donat **reproge*, va imaginar un verb **REPROPIARE*, derivat de *PROPE* 'a prop'; que hauria passat del sentit de 'atansar sovint (a algú una cosa)' al de *retreure-la-hi*. Però per més que no fou sense adhesió d'alguns romanistes; en general, com és natural, aquest ètimon, enterament hipotètic i ben tèrbol en el caire semàntic, no va convèncer.

. Gamillscheg, *EWFS*, pensava en un encreuament entre un **REPROBIARE* de *OPPROBIUM* i *APPROPIARE* 'acostar' (> fr. *approcher*); M-Lübke en el primer *REW* imaginava un **REPROPIARE* 'retreure' (derivat, es veu, de *PROPRIUS* 'propi': però per què?): ni una cosa ni l'altra eren gens convincents. I sobretot tenia raó Schuchardt (*ZRPb* XIII, 533) de reivindicar els títols de *OPPROBIUM*: vist que és aquest el mot que significa 'retret, reprotxe' en llatí, i que *reproche* en francès antic té sovint el sentit de 'oprobi, ultratge'; ja que *OPPROBIUM* i *reproche*, *repropi*, s'assemblen —observava ell—, fóra ben inversemblant que els dos mots s'haguessin aproximat tant per pura casualitat, i que *reproche* vingués d'un altre llatí diferent i tan problemàtic.

Majorment tenint en compte que *OPPROBIUM* es va conservar en l'etapa romànica, com testimonien l'it. *brobbio/obbrobbio*, i l'*exprobare* 'insultar' (sovint amb aquesta grafia), de les glosses llatines.³ Per altra banda, en una data molt tardana, en Tertullia i en el Digest, apareix el verb *reprobare* amb el substantiu *reprobatio*, com a substituïts dels clàssics *opprobare* i *opprobrium*; i sembla segur que *reprobare* és forma vulgar per *reprobare*, car seria inadmissible, en termes semàntics i morfològics, suposar que aquí tinguem un derivat de *probare* (V.-ne refutació més detinguda en el *DECH* IV, 878b38-47). Al contrari, és ben clar que aquest *reprobare* és un derivat intensiu del glosogràfic *probare*, i del clàssic *opprobare*, sovint dissimilat en *opprobare*. No és, però, versemblant que **REPROPIUM* resulti d'una dil·lació consonàntica de **REPROB(R)IUM*, com suggeria Schuchardt.

Car és qüestió de no perdre de vista el quadro semàntic de conjunt que la noció de 'improperi', 'ultratge', 'retret', presenta en el llatí tardà. Un altre terme tan freqüent com *reprobare*, en els Pares de l'Església, i ja des de la Vulgata, és *improperare*, amb el seu derivat *improperium*. Que els dos mots es van encreuar, de fet, en la mentalitat romànica, ens ho prova irrefragablement l'italià, on 'retreure' es diu *rimproverare*, amb la r- i la -v-, pròpies del primer, i la terminació deguda al segon. És evident que el **REPROPIUM* postulat per les formes catalanes i gallo-romàniques ha de representar un altre encreuament entre els dos mots llatins. L'àrea d'aquest fenomen s'havia estès fins i tot a una part de l'Alta Itàlia, puix que també es troba *repropi* «rimprovero» en els rodals de Milà (documentat per Cherubini, *Coll* III, 236, i Salvioni, *Dial Mod della Ci di Milano*, p. 169).

D'això en tenim una decisiva contraprova, i fins dues. L'una és indiscutible, la que ens dona l'oc. ant. *reprobiar* 'ultratge', la -b- del qual està perfectament